

СЎЗ САНЪАТИ
ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ
4 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
ИСКУССТВО СЛОВА
ТОМ 4, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL
OF WORD ART
VOLUME 4, ISSUE 1

Бош муҳаррир:

Холбеков Муҳаммаджон

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Тўхтасинов Илҳом

ф.ф.д., доцент (Ўзбекистон)

Таҳрир хайъати:

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўғли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммамед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Юсупов Ойбек

масъул котиб, доцент (Ўзбекистон)

Главный редактор:

Холбеков Муҳаммаджон

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Тухтасинов Илҳом

к.ф.н., доцент (Ўзбекистон)

Редакционная коллегия:

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммамед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабаев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Юсупов Ойбек

отв. секретарь, доцент (Ўзбекистон)

Editor in Chief:

Kholbekov Muhammadjan

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

Tuhtasinov Ilhom

Ph.D. Ass. Prof. (Uzbekistan)

Editorial Board:

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Yusupov Oybek

Ass. prof. (Uzbekistan) - Senior Secretary

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

Адабиётшунослик

- 37. Po'latova Sevara Mahmud qizi**
HOZIRGI O'ZBEK ADABIY ME'YORIDAGI LAKUNALAR
(VOBKENT TUMANI MISOLIDA).....6
- 38. Давронова Махфуза Исроиловна**
МАВЗУ ВА МАЗМУНДА МУШТАРАКЛИК.....11
- 39. Давронова Шохсанам Ғайбуллоевна**
АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ АНЪАНАЛАРИ ВА ИСТИҚЛОЛ ДАВРИ ЎЗБЕК
РОМАНЧИЛИГИ.....18
- 40. Qurbonova Oltinoy Bekmurotovna**
IBROHIM G'AFUROV – SHE'RSHUNOS.....26
- 41. Мусурманов Эркин Раббимович**
O'ZBEKISTON HUDUDIDAN XITOYGA YOYILGAN
BUDDAVIYLIK G'OYASI VA MIFOLOGIYA.....34
- 42. Рузibaева Нигорахон Рахимовна**
ЭКСТРАЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АНТИТЕЗЫ В УЗБЕКСКИХ
И АНГЛИЙСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ.....40
- 43. Тўмарис Бутунбаева**
АЪЗАМ ЎКТАМ ВА МИНҲОЖИДДИН МИРЗО
ШЕЪРИЯТИДАГИ ЎХШАТИШЛАР.....47
- 44. Хажиева Феруза Мэлсовна**
ЖЕЙ ПАРИНИ ИЖОДИДА БИОГРАФИК РОМАН КОНЦЕПЦИЯСИ.....51
- 45. Zoyirova Go'zal Nematovna**
SAMANDAR VOHIDOVNING EPIGRAF QO'LLASH MAHORATI.....60
- 46. Охунова Гўзалхон Ҳамдамбековна**
ҲИКОЯ ЖАНРИ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....67

Тилшунослик

- 47. Bekmurodova Firuzabonu Normurodovna**
SPECIFIC FEATURES OF CEREMONIES AND THEIR LINGUAPRAGMATIC
MEANING IN UZBEK CULTURE (AS AN EXAMPLE OF WEDDING CEREMONIES).....73
- 48. Каримов Рустам Абдурасулович**
ЎЗБЕК-ИНГЛИЗ ПАРАЛЛЕЛ КОРПУСИ МАТНЛАРИНИ
ЛИНГВИСТИК ТЕГЛАШ МУАММОЛАРИ.....81
- 49. Қурбанов Мухтар Даулетбаевич**
ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ФИТООЙКОНИМЛАРИНИ ЎРГАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ.....87

50. Наргиза Рашидова ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РЯДА АРАБСКИХ ОДНОКОРЕННЫХ СЛОВ, СВЯЗАННЫХ СО СФЕРОЙ ОБРАЗОВАНИЯ.....	94
51. Рустамов Дилшодбек Абдувахидович НУТҚИЙ ФАОЛИЯТ ТУРЛАРИ.....	104
52. Халилова Рухсора Рауповна ИНТЕРНЕТ МУЛОҚОТЛАРНИНГ ПРАГМАТИК ТАМОЙИЛЛАРИ.....	113
53. Юлдашева Дилором Нигматовна ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ УЗБЕКСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ.....	119
54. Gulchehra Toshpo‘lot qizi Cho‘liyeva OHANG SITUATIV PRAGMATIK TIZIM BIRLIGI SIFATIDA.....	127
55. Mavlonova O‘g‘iloy Hamdamovna КИНОЯНИНГ ОҒЗАКИ, ВАЗИЯТЛИ ВА ДРАМАТИК КЎРИНИШЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШ АҲАМИЯТИ.....	135
56. Рўзиева Дилфуза Салимбоевна ИНТЕЛЛЕКТУАЛ РОМАН ГЕНЕЗИ СПЕЦИФИК ТАСНИФИ.....	141
57. Бойматова Дилноза Бахтиёровна УНДАЛМАЛИ ГАПЛАРДА ИФОДАЛАНГАН АКСИОЛОГИК МОДАЛЛИКНИНГ ПРАГМАТИК ВА СЕМАНТИК ВАЗИФАСИ.....	147
Таржимашунослик	
58. Кенджаева Гулрух Фаттиллоевна METHODS OF TRANSLATING REALIAS IN THE NOVEL “DAYS GONE BY” BY A.QADIRI.....	153
59. Қўлдошов Ўктамжон Ўрозович ТАРЖИМАДА КОНВЕРСИВЛИК ВА АНТОНИМЛИК МУНОСАБАТИНИНГ БЕРИЛИШИ.....	160
60. Хидирова Гулнора Нарзиевна СИНТАКСИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПЕРЕВОДЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКИХ ПЕРЕВОДОВ РОМАНА А.КАДЫРИ).....	167
61. Akhmedova Rano Ashurovna THE FEATURES OF TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS.....	174
62. Aripova Kamola Yusupovna THE DISTINCTIVE FEATURES OF TRANSLATION OF THR NOVEL “NIGHT AND DAY”.....	179

Лингводидактика

63. Jalilova Guzal G'ulomovna

‘FLIPPED CLASSROOM’ MODULINING GAPIRISH KOMPETENSIYASINI

RIVOJLANTIRISHDAGI O’RNI: ‘KICHIK GURUHLI MUNOZARA’ TEXNIKASI.....184

64. Ш.Б.Рахимова

НОФИЛОЛОГИК ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИ ТАЛАБАЛАРИНИНГ

ИНГЛИЗ ТИЛИДА ТАЛАФФУЗ МАҲОРАТИНИ КОММУНИКАТИВ

ЁНДАШУВ АСОСИДА ОШИРИШ.....190

Журналистика

65. Садокат Махсумова

МЕДИА МАКОНДА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ФАОЛИЯТИДАГИ

ЎЗГАРИШЛАР.....195

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

Zoyirova Go'zal Nematovna,
Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi (PhD)

SAMANDAR VOHIDOVNING EPIGRAF QO'LLASH MAHORATI

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2021-1-45>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada XX asr Buxorodagi adabiy jarayonning shakllanishiga bir nazar tashlangan. Shu jarayonning iste'dodli vakili shoir va tarjimon Samandar Vohidov ijodi haqida so'z yuritilgan. Xususan, shoir she'riyatiga xos bo'lgan jihatlardan biri – epigraflardan samarali foydalanish mahorati ochib berilgan. Maqolada shoir epigraflari manbasiga ko'ra bir necha guruhlarga: hadislardan, xalq og'zaki ijodidan; mumtoz, zamonaviy, jahon adabiyoti namunalaridan va muallifning shaxsiy fikrlari, izohlari bilan berilgan epigraflarga bo'lingan. Tanlangan epigraflardagi qisqa mazmunning bayon etilgan mazmunga muvofiqligi shoir she'rlari tahlili va epigrafga oid nazariy mulohazalar asosida yoritib berilgan. Muallifning bir she'rda bir nechta epigraf qo'llaganlik holatlari epigraflarning nazariy asoslari va muallifning individual tanlovi ekanligi jihatidan o'rganilgan. Ular muallif dunyoqarashi, badiiy tafakkur darajasi aks etganligi nuqtayi nazaridan tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: epigraf, epigraf manbalari tasnifi, epigraf va mazmun mutanosibligi, izohli epigraf.

Зойирова Гузал Нематовна,
Независимый исследователь
Бухарского государственного университета

НАВЫКИ ЭПИГРАФА САМАНДАРА ВАХИДОВА

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается становление литературного процесса в Бухаре в XX веке. Был отмечен талантливый представитель этого процесса поэт и переводчик Самандар Вахидов. В частности, одна из особенностей поэзии – умение эффективно использовать эпиграфы. Согласно источнику эпиграфов поэта, статья разделена на несколько групп: из хадисов, фольклора; разделены на эпиграфы из образцов классической, современной, мировой литературы и с личными мнениями и комментариями автора. Соответствие краткого содержания отобранных эпиграфов заявленному содержанию проиллюстрировано на основе анализа стихотворений поэта и теоретических соображений эпиграфа. Случаи использования автором нескольких эпиграфов в стихотворении изучены с точки зрения теоретических основ эпиграфов и индивидуального выбора автора. Они анализируются с точки зрения отражения мировоззрения автора, уровня художественного мышления.

Ключевые слова: эпиграф, классификация источников эпиграфа, эпиграф и содержательный баланс, аннотированный эпиграф.

Zoyirova Guzal Nematovna

Independent researcher at Bukhara State University (PhD)

SAMANDAR VAHIDOV'S EPIGRAPH SKILLS**ANNOTATION**

This article looks at the formation of the literary process in Bukhara in the twentieth century. Talented representative of this process, poet and translator Samandar Vahidov, was mentioned. In particular, one of the peculiarities of the poet's poetry is the skill of effective use of epigraphs. According to the source of the poet's epigraphs, the article is divided into several groups: from hadiths, folklore; divided into epigraphs from examples of classical, modern, world literature and with personal opinions and comments of the author. The relevance of the short content of the selected epigraphs to the stated content is illustrated on the basis of the analysis of the poet's poems and the theoretical considerations of the epigraph. The cases in which the author uses several epigraphs in a poem have been studied in terms of the theoretical foundations of the epigraphs and the individual choice of the author. They are analyzed in terms of reflecting the author's worldview, the level of artistic thinking.

Keywords: epigraph, classification of epigraph sources, epigraph and content balance, annotated epigraph.

KIRISH.

Buxoroyi Sharif nafaqat O'zbekiston, O'rta Osiyo, balki butun jahon sivilizatsiyasiga o'z hissasini qo'sha olgan zamindir. Uning o'ziga xos bo'lgan adabiy muhiti ham bunga dalildir. Chunki Buxoroda adabiy jarayon azal-azaldan uch tilda shakllangan. Bu haqida O'zbekiston xalq shoiri Abdulla Oripov shunday yozadi: "Buxoro xalqimizning, nainki moziysi, balki uning bugungi istiqboliga ham zamin hozirlagan, shu yo'lda kurasha-kurasha sira charchamagan allomalar, fidoyi insonlar maskanidir. ...Sharq ilm-u ma'rifatining beshiklaridan biri bo'lmish qadim bu diyor ma'naviyat darajasini o'lchaydigan tarozi va mezon bo'lib keldi. ... Buxoro o'z maqomiga ko'ra butun bir Sharqni namoyon etib kelgan va hozir ham shunday. Turfa tilda so'zlashadigan vatandoshlarimiz, jumladan, jahon adabiyotida o'zlarining munosib hissalarini qo'shib keldilar". XX asr Buxorodagi qizg'in adabiy jarayon ham qator xalq shoir-u yozuvchilari, taniqli adabiyotshunoslarni etishtirib chiqardi. Buxoroning XX asr adabiy jarayoni professor Oxunjon Safarov ta'kidlaganidek: "...Buxoro butun Markaziy Osiyo va Sharq xalqlari adabiyotlari va ijtimoiy tafakkuriga salmoqli ta'sir ko'rsatgan ustod Sadridin Ayniy, Abdurauf Fitrat va Fayzulla Xo'jayev singari uch fenomenal daho" larning xalq, millat ong-u shuurini uyg'otishga qaratilgan ijodidan boshlanadi. Olimning bu boradagi jiddiy izlanishlariga tayangan holda shuni aytish mumkinki, XX asrning 30-yillarida bir qadar inqirozga yuz tutgan Buxoro adabiy harakati 40-yillarga kelib yana jonlana boshlagan. Bu jarayon hozirgi Buxoro davlat universitetining o'zbek adabiyoti fakultetida o'z muhitini shakllantirgan. Ijodiy bir butunlikda yetilib borayotgan qizg'in adabiy jarayon "50-yillarning boshlarida Buxoroda O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi viloyat bo'limining tashkil etilishiga" muhim ahamiyat kasb etdi. "Buxoro haqiqati" gazetasi huzurida "Nilufar", Shofirkon tumanida "Mingchinor", Jondor tumanida "Binafsha", Buxoro tumanida "Shalola", Romitan tumanida "Bahra", Olot va Qorako'l tumanlarda "G'uncha" adabiy to'garaklarida yuzdan ortiq yoshlar badiiy mahorat sirlarini o'rgandilar. Va bu harakat samarasi o'laroq 60-yillarda Ne'mat Aminov, Omon Muxtor, Jamol Kamol, Safar Barnoyev, G'ulom Shomurodov singari o'nlab o'zbek adabiyotida o'z so'ziga ega bo'lgan adiblar yetishib chiqdilar. Ularga izdoshlik qilgan yana bir guruh ijodkor yoshlar 70-yillarda o'quvchilar nigohini o'ziga qarata oldi. Bu davrda bo'y ko'rsatgan Toshpo'lad Ahmad, Samandar Vohidov, Sadridin Salim Buxoriy, Tilak Jo'ra, Said Ravshan, Muzaffar Tursunov singari adiblarning ijodi mustaqillik sharofati ila yangi bir bosqichda davom etdi. Hozirda ham o'nlab shoir-u nosirlar, dramaturglar Buxorodagi adabiy muhitni yangi bosqichda rivojlanishiga o'z hissalarini qo'shib kelmoqdalar. Ular ijodining har biri o'ziga xosdir.

Asosiy qism. XX asrning 70-yillarida yaqqol bo'y ko'rsatgan shoir Samandar Vohidov ham ana shu ijodiy jamoa bilan hamqadam ijodkorlardan biri edi. Radiojurnalist, telepublitsist, tarjimon Samandar Vohidov hayoti va samarali ijodi, o'zidan salmoqli adabiy-badiiy meros qoldirganligi bilan boshqalardan ajralib turadi. Shoirning "Qorboboning istagi" (1976), "Kaftimda gul" (1977), "Qatralarda nur yonar" (1978), "Olamdan rang izlab" (1985), "Asal bobo" (1985), "Kengliklarni qo'msash" (1991), "Xayoling men bilan" (1997), "Buxorom bor, Buxorom bor" (1997), "Sunbula" (2002), "Umr chorbog'i" (2003), "Aylanadir bu dunyo" (Saylanma, I jild. 2003), "Ko'nglimda olam suvrati" (Saylanma, II jild. 2004), "Halovatni halollikdan izladim" (2005), "Orzuning osmoni keng" (Saylanma, III jild. 2006), "Haj daftari" (2008), "Gullayotgan kunlar" (2010), "Bu bog'da bahra boqiydur" (2011), "Istiqlol manzumi" (2011), "Dunyo darsxonadir" (2013), "Dunyo kami bitmagay" (Saylanma, IV jild. 2014) kabi she'riy kitoblarni chop ettirdi. Uning tarjimasida Qalmaqiston xalq shoiri David Qug'ultinovning "G'aroyib qush" (1981), Tojikiston xalq shoiri Loyiq Sheralining "Muhabbatim" (1983) she'riy to'plamlaridan o'zbek kitobxonlari ham bahramand bo'lishdi. Buxoroning 2500 yilligiga bag'ishlangan, fors-tojik tilidan tarjimalarni o'zida jamlagan "Buxoriylar bo'stoni" (1996, to'ldirilgan nashr – 1998) kitobi uchun shoirga chuqur minnatdorchilik izhor etmoq lozim. Chunki kitob Buxoroda yashab ijod etgan, biz bilgan va bilmagan "Abu Abdulloh Ro'dakiydan to'ustod Sadridin Ayniygacha kechgan o'n asrlik Buxoro adabiy harakatchiligining o'ttiz namoyondasi" ning hayoti va ijodi haqida ma'lumot beradi. Va eng asosiysi, Buxoro adabiy muhitining o'ziga xosligi, bu muhit bir nechta shoirlardangina iborat emasligini isbotlaydi. Bu yo'lda o'zini burchli deb bilan shoir Qozi Qurbonxon Fitrati Vardonzehiyning "Izlaringdan aylanay" (2001), Hazrat Xoja Ismatulloh Buxoriyning "Misli bahor keldi yana" (2005), Hazrati Eshoni Imlo Buxoriyning "Muhammad (s.a.v.) hidi kelgay" (2010) kabi qimmatli tarjimalarni ma'no, janr va vazndan uzoqlashmagan holda mahorat bilan amalga oshirdi.

Samandar Vohidov ijodiga nazar tashlaydigan bo'lsak, uning har bir so'z, jumla borasida chuqur o'y-mulohaza yuritishi ko'zga tashlanadi. Misralar botiniga singgan har bir so'z zahirida Buxoroga, shu zaminda yashagan va yashayotgan zamondoshlarga nisbatan ayrica mehr va faxr balqib turadi.

Bir umr mehrimni qalamga tutdim,
Ko'ngil buyurganin baytlarga bitdim.
Umrin adog'ida anglaganim shu –
Nechun she'r yozganim bilolmay o'tdim.

Samandar Vohidov o'zi aytganidek, ko'ngil kuychisi edi. U biror maqsad ko'zlab she'r yozmadi. Uning qo'liga qalam tutqazgan narsa qalb tug'yonlari edi. U yuragidan ko'chgan har bir so'zni o'z o'quvchisiga samimiy izhor etadi. Shu sabab ham shoir aytilgan so'zni boricha qabul qilmog'i uchun ham chuqur falsafiy mushohada yuritadi. Bu jarayon shoir tanlagan epigraflarda yaqqol ko'zga tashlanadi. Sarlavha ostida keltirilgan epigraflarning o'ziyoq o'quvchida she'rning davomiy mazmuni uchun bir qadar ruhiy tayyorgarlikni paydo qila oladi. Buni epigrafga berilgan quyidagi ta'rifdan ham bilsa bo'ladi: **"Epigraf (lotincha)** — asarning boshida yoki uning bo'laklari ustiga qo'yilgan qimmatli fikr. Epigraf asarning asosiy g'oyasiga ishora vazifasini bajaradi". Epigraf kichik ishoradan katta g'oya sari yetaklaydi. Yoki, aksincha, epigraf mazmunidagi ulkan g'oya misralar aro ma'nosi ochilib, o'z tasdig'ini topadi va muallif dunyoqarashi, ruhiyatiga daxldor kichik, ammo muhim jihatga ishora qiladi. Shoir Samandar Vohidovning ham shu nuqtayi nazardan tanlagan epigraflari manbalarini quyidagicha tasnif qilish mumkin:

1. Hadislardan keltirilgan epigraflar. Samandar Vohidovning epigraf qo'llash mahorati, ayniqsa, uning dostonlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Epigraflarni shoirning barcha dostonlariga xos xususiyat sifatida e'tirof etish mumkin. "Yurakning qaytishi" [2, 267], "Halovatni halollikdan izladim" [3, 197] dostonlarida shoir yillar davomida o'z isbotini topib kelayotgan hadislarni epigraf qilib keltiradi. "Halovatni halollikdan izladim" dostoni va "Vido" [4, 109] doston-marsiyasida esa epigraflarning soni va salmog'i yana-da oshganligini ko'ramiz. "Halovatni halollikdan izladim" dostoni jami o'n bir qismdan iborat bo'lib ularning har biri uchun alohida epigraf qo'llanilgan. Unda qo'llanilgan epigraflardan biri **"Hech kim o'z qo'li bilan topgan rizqdan ko'ra lazzatliroq taom yemagan. Ollohning payg'ambari Dovud alayhissalom ham o'z qo'llarining mehnati**

bilan tirikchilik qilganlar” va **“Ishni yaxshilab va puxta qilgan kishini Alloh yaxshi ko’radi”** hadislaridir. Hadis ma’nosiga muvofiq tarzda buxorolik hunarmand temirchi usta Shokir tilidan hunarning halovati ham halollikdadir, degan g’oyani ilgari suradi shoir. “Anduh”, “Yurakning qaytishi” dostonlari uchun tanlangan epigraflar muallif maqsadini, dostonning asosiy g’oyasini ko’rsatib bera olgan. Har ikkala dostonda ham muallif bir emas, ikkita epigraflar keltiradi. Ularning hech biri ortiqchalik qilmaydi, aksincha, ular bir-birini va doston g’oyasini umumlashtirishga madad berib turadi.

Yuqorida tilga olingan dostonlarda turli adiblar ijodidan va hadislardan parchalar keltirilgan bo’lsa, “Vido” doston-marsiya shoir marsiya bag’ishlanayotgan yaqini, shoir Sadridin Salim Buxoriyning o’z satrlaridan sitata oladi. Bu epigraflarning marsiya xos chuqur g’am-qayg’uda yozilganligi kishini o’yga tildiradi. Va marsiya bag’ishlanayotgan kishining ham o’lim haqiqatiga tik qaray olganligi, tiriklik naqadar ulug’ tortiq ekanligi haqidagi, “Ishing tirik bo’lsa – noming tirikdur” degan ibratli so’zlari o’quvchini bir qadar hushyorlikka boshlaydi. Vafot etgan qahramonning abadiy ayriliq haqidagi o’z so’zlarining ham borligi epigraflardan anglashiladi. Doston-marsiya muallifining ham aynan shunday mazmundagi satrlarga murojaat qilganligi marsiyaning ta’sir kuchini oshirishga xizmat qilgan. Xususan, “Mash’um xabar” nomli bobida Sadridin Salim Buxoriyning shunday satrlari epigraflar qilib keltiriladi:

Bir kun paymona to’lgay,
Ohkim, bu vujud o’lgay.
Vujud ruhning shahridir,
Shahar vayrona bo’lgay.

2. Mumtoz adabiyot namunalaridan olingan maxsus parchalar. Yusuf Xos Hojib, Nizomiy Ganjaviy, Alisher, Navoiy, Nosir Xusrav, Pahlavon Mahmud, Huvaydo, Ogahiy, Nodira singari shoirlarning she’riy parchalaridan asosan, dostonlari boblarining bosh ma’nosini anglatishda foydalanadi. “Hazrat Yassaviyga hasbi hol” [1, 313], “Safu Kayfiy haqida armonli ertak” [1, 254] kabi she’rlari ham shular jumlasidandir.

3. Xalq og’zaki ijodi namunalaridan olingan epigraflar. “Qancha jon kuydirdim-u...” [2, 179] “Bo’zchining qismati” “Orzu piyolasi” [3, 86] she’rlari epigraflari uchun xalq og’zaki ijodi namunalariga murojaat qilingan. Jumladan, “Orzu piyolasi” she’rida xalq qo’shig’idan **“Piyola darziga boqsam, Dilim darziga o’xshaydi”** misralari shoir tafakkurida qayta badiiy kashf etilgan. Xalq qo’shig’ida dilga yetkazilgan ozor piyola darzi singari o’chmas iz bo’lib qolganligi aytilsa, shoir bu misralardagi har bir so’zga o’ziga xos vazifa yuklaydi.

Ishq ko’pirgan dilga tosh otding,
Beandisha, beistihola.
Baxt mayida to’lar chog’ida,
Sindi orzu nomli piyola.

Lirik qahramon qalbi orzularga, ishqqa to’la piyolaga qiyoslanmoqda. Biroq bu piyola – umidvor qalb baxt mayi bilan to’lar chog’ida sindi. “Dudoqlarga rangi ko’chmasdan” may to’kildi. Sevgilisi visolidan umidvor oshiq orzulari armonga aylandi. Ammo u baxtli bo’lishni istaydi. Orzu nomli piyolasiga baxtdan may quyib, undan sarmast bo’lib yashashni xohlaydi. Armonga aylangan muhabbat dardi esa bu baxtni kemptik qilib qo’yaveradi.

Ko’p urindim, qayta yamay, deb,
Yamadim-u may quydim...
Ammo,
Darding solgan darzlardan sizib,
Baxtim mayi to’kilar hamon...

Shoir xalq qo’shig’ini tinglagach, uning ta’sirida o’z kechinmalariga nazar tashlaganmi yoki uning qalbini tilgan siniq parcha – armonli muhabbatning bir umr qalbgaga og’riq berib turishi bu misralarni yodga solganmi? Har qanday holatda ham shoir xalq qo’shig’ining bu ikki misrasini yangi mazmun darajasiga olib chiqa olgan. Epigraflar bilan berilgan ba’zi she’rlarda she’r mazmunidan ko’ra faqat epigrafgina yodga qoladi. Yoki aksincha, she’rning ma’no kuchi epigrafnii yo’qqa chiqaradi. Epigraflar va she’r mazmunan bir-birini to’ldirsagina, bir-biriga ishora qilib tursagina badiiy maqsad yana-da

ravshanlashgan bo'ladi. Samandar Vohidov ayni jihatlarni ko'zdan qochirmaganligi u tanlagan har bir epigrafdan namoyon bo'lib turadi. Bu esa she'r mazmunini teran anglashga, xotirada tez o'rnatishiga yordam beradi.

4. Zamondosh shoirlar ijodidan parchalar. S.Vohidovning bu turdagi epigraflaridan uning zamondosh shoirlar ijodini ham sinchikovlik bilan kuzatib borganligini bilish mumkin. Bunday epigraflardan shoirning ulardan ta'sirlangani, ilhomlangani yoki hayotning ular munosib topgan ta'rifga mos tushmaydigan o'rinlari borligini aytishga uringanini she'rlari mazmunidan yaqqol anglashilib turadi. Bu borada u Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Usmon Azim, Mirtemir, Asqad Muxtor, Halima Xudoyberdiyeva kabi shoirlar ijodiga murojaat qilgan. S.Vohidov ularning fikrlarini ba'zan o'z falsafasi nuqtayi nazaridan she'rga solsa, ba'zan ularga ergashadi. "Bolalik bilan pinhon suhbat" [1, 193] she'rida shoir Erkin Vohidovning **"Kecha kerak bo'lding, Bolalik chog'im!"** satrlarini epigraflar qilib tanlagan. She'rni o'qir ekansiz, muallif bilan birga bolalikdagi beg'uborlikni izlay boshlaysiz. Chunki bolalikdan keyingi hayotning "talo-to'p dargoh ekan"ligini shoir shunday ta'sirli jumalalarda tasvirlaydiki, hatto, bolalikdan "Yo'ldan toyganim uchun yig'lab uzr so'rayman", deydi. Ro'zg'or, tirikchilik tashvishi "Minbarlarda sayroqi bedanaday so'zamol" qilganligidan, "Dilni qisgan haq so'zni ro'y-rost aytolmay" qolayotganligidan og'rinadi.

"Samimiyat" so'zini bilmasdik bolalikda,

Ammo, samimiy edik yig'lasak ham, kulsak ham.

Birovga salomimiz chiqardi tilmas, dildan,

Bugun til bilan dilning oshnoligi juda kam.

Shoir bolalikka qarata "Oqizoz qilgan nonin teng bo'lishib..." yegan beg'ubor bolalarga "Oltin xislatlaringni qalbiga mangu yuqtir", deya yolvoradi.

"Daraxt ostidagilar", "Guburlab yashagin Baxshulla ukam", "Shoir dardi va dunyo makri haqida ballada", [4, 32] "Karvon", "Holat" kabi she'rlarida zamondosh shoirlar she'rlari epigraflar qilib olingan. Shulardan "Karvon" nomli she'rida muallif Abdulla Oripovning "...Lekin alam qilar, bir umr giryon, Itlar orasidan o'tsa karvoning" degan o'tkir falsafasini kengroq mushohada etadi.

Karvon qo'ng'irog'i olam oromin –

Buzsa,

Undami ayb,

Undami gunoh?

Bu sado jontalash sahroning jonin –

Qaytarib,

Umiddan aylagay ogoh.

Karvon – oliy maqsad sari tayin manzilni ko'zlagan inson. Qo'ng'iroq esa shu yo'lovchining yo'l yurgan sari – harakat qilgani sari qo'lga kiritayotgan o'ljalari - erishayotgan yutuqlari sadosi. Uning sadosi sahroga – orzular ro'yobidan umidi so'ngan kishilarga umid beradi, ularni ham manzil tomon chorlaydi. Itlar-chi? Itlar

O'lik sukunatdan tilaydi imdod,

Xavf sezar karvonning qo'ng'irog'ida.

Itlar – hasadg'oy kimsalar, oyog'ingdan qopib yiqitishga tayyor nokaslar. Ular o'z tinchini yo'qotmaslik uchun har qanday razillikka tayyor. Biroq shoirning ta'kidlamoqchi bo'lganlari bular emas. She'rning so'nggi satrlarida umr karvoni itlar orasidan giryon o'tayotgan Abdulla Oripovga hamdard satrlar bitadi. (Itlar borki, karvonning o'tayotganligidan barcha xabar topadi).

Ajab mo'jizaki, oqning oqligi –

Sezilmas qoraga qamti turmasa,

Karvon karvonligi bilinmas, toki –

Itligin bildirib itlar hurmasa.

5. Jahon adabiyoti vakillari ijodidan keltirilgan epigraflar. "Labihovuz... Chollar gurungi", "Yomg'irga iltijo" kabi she'rlari va "Anduh" dostonida Qo'llanilgan epigraflarni shu guruhga kiritish mumkin.

"Labihovuz... Chollar gurungi" [3, 21] she'rida epigraflar sifatida tanlangan rus shoiri Nikolay Rubsovning "Menga zarra alam qilmas shohlar toji toptalgani, Oq cherkovlar buzilgani alam qilar,

alam qilar” satrlari o’zining soddaligi va ta’sirchanligi bilan ahamiyatlidir. She’rda shoir Buxoroning buguni va o’tmishini chollar suhbatlari orqali ko’rsatib beradi. O’tmishdan, kechmishdan boxabar chollarning ko’rgan-bilganlari haqidagi so’zlari har bir insonni tarixga nazar solishga majbur etadi. Shoir suhbatdosh chollarni afsus va alamli o’y-xayollar qamrab olgan holatda tasvirlaydi. Tarixdagi yo’qotishlar iztirobi sabab o’rtaga qo’yilgan choy va obinovvot ham chollarning ko’ziga ko’rinmay qoladi. Biri qo’yib biri o’tmishdan so’zlay ketadi.

Buxoroda uch yuzdan ko’p masjid bor edi,
Ne-ne mohir me’morlarning noyob bunyodi.

Chollar Devonbegi madrasasi va Mag’oki attor masjidining ham Mustaqillik sharofati ila qayta tiklanayotganligidan xursand, ammo ularni qayg’uga cho’mdirayotgan narsa nima?

Dorulomon bo’larkan-ku, hay, attang, attang,
Qancha boqiy obidalar topdi-da zavol,
Qasd olmoqqa loyiqmida binolar, qarang.

Shoir masjid-u madrasalarning memoriy go’zalligi yo’qotilganidan emas, epigrafdan nazarda tutilgani kabi ko’proq ularga qo’shib xalqning iymon-e’tiqodiga ham zarba berilganligidan alamda.

6. She’r mavzusiga muallifning nasriy izohlari (izohli epigraflar); “Hoji Muhammad Rafiq armoni”, “Noma’lum demang uni”, “Daryo edi...”, “Buzilayotgan qabriston bilan vidolashuv”, “O’rmon suvchiga “tasalli”, “Xalta yig’ar bolalar...”, “Temurbek avlodlari”, “Choriqulboy sabog’i” she’rlari muallifning nasriy izohlari bilan bog’liq mazmun kasb etadi. Jumladan, “Haydar aka bilan suhbat” she’rida “Vobkentlik usta paxtakor Haydar Niyozov bilan ko’p suhbatlashganman. Bu samimiy inson suhbatlarida dehqonning kamtarin, ayni paytda, ulug’vor qalbi o’zini yaqqol namoyon etib turadi”, deya izoh qoldiradi muallif va she’rida o’zining shu fikrlarini isbotlashga kirishadi. Bu kabi izohlarda Samandar Vohidovning jurnalist sifatidagi qarashlari ko’proq namoyon bo’ladi. Shoir jurnalistik nuqtayi nazaridan mavjud voqeylikka, mavzuga o’z munosabatini bildirib o’tadi. “Biri alloma shoh-u biri avliyo shoir” nomli she’rida keltirilgan izohli epigrafdan ham shu jihatni ko’rishimiz mumkin. “Buxoroda bir paytning o’zida ikki buyuk zamondosh Xoja Ismat Buxoriy va Mirzo Ulug’bek bog’larining barpo etilishi olti asr oldin boshlangan shoir bilan olim muloqotining boqiyliigi ramzidir” deya ta’kidlab o’tadi muallif. Va o’z ma’lumotini tarixiy haqiqatlar orqali dalillashga kirishadi. Ilmiy manbalarda epigrafning “...odatda, e’tiborli manbalardan (xalq ijodi, mashhur kishilarning purhikmat so’zlari va sh.k.) olingan ko’chirma sitataning bir ko’rinishi” ekanligi aytiladi. Shu bilan birga “... epigraf o’zining aforistik mazmuni bilan asar mazmunini ochib berar” ekan Samandar Vohidovning ko’plab she’rlarida keltirilgan o’z so’zlarini ham izohli epigraf sifatida qabul qilish o’rinlidir. Chunki ular she’rning asosiy mazmunini ochib berishda xizmat qilgan.

Samandar Vohidov bag’ishlov, xotira she’rlari uchun epigraf tanlashda o’ziga xos yo’ldan boradi. Shoir so’z yuritayotgan qadrlil kishisi haqida uning o’z so’zlarini asos qilib oladi va epigraf sifatida keltiradi. She’rdagi barcha mulohazalar shu fikr atrofida birlashadi.

Ba’zan shoir bir she’ri uchun bir nechta epigrafni birvarakayiga keltiradi. Bundan she’rda ilgari surilayotgan g’oya muallif uchun o’ta muhim, degan xulosa paydo bo’ladi. “Ezgulik tug’i” [3,68] she’rida shoir bir-birini to’ldiruvchi uchta epigraf keltiradi. Ushbu she’rning yozilishi uchun ham “Radio xabaridan” epigraf sifatida keltirilgan dastlabki “Alisher Navoiy” kemasini Vengriyaning aloqa vositasi ishidan chiqqan “Shandor Petyofi” kemasiga yordamga kelib, uni sarsonlikdan xalos etdi” ma’lumoti sabab bo’lgan bo’lsa, ehtimol. Keyingi o’rinda Navoiy lirikasining asosiy mavzusi bo’lmish “Odami ersang, demagil odami, Onikim, yo’q, xalq g’amidin g’ami” bayti, so’ng esa, vengriyalik vatanparvar shoir Shandor Petyofining “Agarda haqiqiy shoir bo’lsang sen, Xalq bilan birga kech o’t-u suv kelsa” misralari keltiriladi. Shoir Alisher Navoiy nomli kemandan Shandor Petyofi nomli kemani halokatdan asrab qolganligida boshqa bir ma’noni ko’radi: besh yarim asrdirki, Navoiy odamiylik, ezgulik tug’ini mahkam tutgan. Sh. Petyofi ta’riflagan haqiqiy shoirga munosib ishni hamon amalda ko’rsatmoqda. She’r matni mutolaasidan so’ng yana bir bor epigraflarni ko’zdan kechirsak, muallifning haqiqiy voqeylikka ramziy ma’no berganligini va bundan faxr, iftixor hissi tuyganligini sezamiz.

...Cheksiz suv komida sarson, sargashta,

“Petefi” g’oyibdan kutarkan najot,
Tarang tortilganday jonida rishta,
“Navoiy” yordamga bog’ladi qanot.

Yoki:

Qoqilib yiqilgach nogoh nevara,
Turg’izib, tasallo bergandek bobo.

Haqiqatdan ham, shoir aytmoqchi bo’lganidek, zamonlar osha “Ming bir evrilsa-da olam-u odam”, Navoiy bobomiz asarlarida insoniyat uchun qimmatli aslo yo’qolmaydigan azaliy va abadiy fazilatlar haqida so’z borganligi har bir davrda o’z isbotini topmoqda.

Xulosa.

Yuqoridagilardan shuni xulosa qilish mumkinki, shoir she’rlarida ilgari surilgan g’oyalar har bir davr uchun yuksak ahamiyatga egadir. Hadisi Sharifimizda, xalq og’zaki ijodimizda asrlar osha kuylanib kelinayotgan umuminsoniy tuyg’ularning bugungi kun shoirining ham ijod markazida turganligi bunining yorqin isbotidir. Muallifning o’z asari uchun tanlagan epigrafi uning so’z san’atiga qay darajada daxldor ekanligini, shu bilan birga tafakkur olamining kengligini ham namoyon eta oladi. Adabiyotda shaklning mazmunga muvofiq bo’lishi qanchalik talab etilsa, epigraflar orqali qisqa mazmunning bayon etilajak mazmun uchun mutanosib bo’lishi ham shunchalik muhimdir. Shoir Samandar Vohidov ijodida ana shu uyg’unlik o’z me’yorida ifoda etilgan. Ayniqsa, dostonlarining har bir bobi uchun uning mazmuniga mos alohida-alohida epigraflar keltirganligi bu borada muallifning o’ziga xos uslubini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati.

1. Vohidov S. Aylanadir bu dunyo. Saylanma I. – Buxoro: “Buxoro” nashriyoti, 2003. – 410 bet.
2. Vohidov S. Ko’nglimda olam suvrati. Saylanma II. – Buxoro: “Buxoro” nashriyoti, 2004. – 382 bet.
3. Vohidov S. Orzuning osmoni keng. Saylanma III. – Buxoro: “Buxoro” nashriyoti, 2006. – 320 bet.
4. Vohidov S. Gullayotgan kunlar. – Buxoro: “Buxoro” nashriyoti, 20010. – 88 bet.
5. Vohidov S. Dunyo kami bitmagay. Saylanma IV. – Buxoro: “Buxoro” nashriyoti, 2014. – 300 bet.
6. Vohidov S. Halovatni halollikdan izladim.- Buxoro, 2005.
7. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. “O’qituvchi” nashriyot-matbaa uyi. Toshkent -2005. – 272 bet.
8. Oripov A. Iftixor va mas’uliyat.// Buxoro mavjlari, 2002. 1-son.
9. Quronov D., Mamajonov Z. va b. Adabiyotshunoslik lug’ati. – T.: Akademnashr, 2013.
10. Safarov O. Buxoro adabiy harakatchiligi tarixiga bir nazar. (Maqolalar, risolalar) – Buxoro: “Durdona” nashriyoti, 2015.

СЎЗ САНЪАТИ
ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ
4 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
ИСКУССТВО СЛОВА
ТОМ 4, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL
OF WORD ART
VOLUME 4, ISSUE 1